

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Kommentaarium kui ajakirjaniku töö mõjur
Bakalaureusetöö

Marta Jaakson
Juhendaja: Marju Himma-Kadakas, MA

Tartu
2012

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	7
1.1. Kommentaariumide tekkelugu	7
1.2. Kommentaariumide uurimine senini	8
1.3. Sõnavabadus ja vastutus	9
1.4. Põhimõisted	11
1.5. Uurimisküsimused.....	12
2. Meetod.....	15
2.1. Valim	15
3. Tulemused	17
3.1 Millisena tajuvad ajakirjanikud kommentaariumi mõju oma töös?	17
3.1.1. Kommentaariumi kasu ajakirjanikule.....	17
3.1.2. Kommentaariumi kahju ajakirjanikule	19
3.1.3 Mis määral ajakirjanikud (enda lugude) kommentaare loevad?.....	20
3.1.4 Mis määral ajakirjanikud kommentaaridele vastavad, lugejaga suhtlusse astuvad?	21
3.1.5. Kommentaarium kui asjakohase arvamuse avaldamise plats ühiskonnas esinevate probleemide teemal.....	21
3.2. Kuidas mõjutab kommentaariumi toimimine ajakirjanduseetika koodeksi järgimist?	22
3.2.1. Dilemma	22
3.3. Mida ajakirjanik saab teha, et oma lugu ja allikat kommentaariumis kaitsta?	23
3.3.1. Allika kaitsmise võimalus	23
3.3.2. Autori seisukohtade ja argumentide kaitsmise võimalus	25
4. Järeldused ja diskussioon.....	26
Kokkuvõte	31
Summary.....	33
Allikad	36

Lisa 1- Intervjuukava.....	39
Lisa 2 – Intervjuud.....	41

Sissejuhatus

„1999. aasta lõpus tekkis Hans H. Luigel mõte veebi-ajakirjandusest, mis looks lisaväärtust avaliku debatiplatsi tekitamisega. Luik lootis, et arvamuste vahetuse platsi tulemusel sünnib uus kvaliteet, et sõna julgevad võtta need intelligentsed inimesed, keda pärismeedia piisavalt polnud kaasanud ega kaasa. Ning et nende inimeste sõnavõttudest sünnib lõpuks uusi ideoloogiaid ja ideid, millest on kasu tervele ühiskonnale ja ka tervele riigile.“ (Rebane 2007: 29-31) Kommentaariumide hilisemat tormilist arengut arvestades on tõenäoline, et sama idee käis läbi ka mitmete teiste toimetajate peadest. Jättes kõrvale küsimuse selle idee tegelikust algupärast, on alates 1999. aastast Eesti *online* ajakirjanduses jälgitav kommentaariumi kui kohese arutelukoha võimaluse levimine. Selle protsessi ühe ilminguna asus kujunema info ja tõe jagunemine ning ümberpaiknemine artiklist/loost osaliselt välja – kusagile ajakirjaniku teksti ja järgneva arutelu ebamäärasesse vahemikku: kuivõrd on lugejate saadetud tekst käsitletav väljaande osana?

Antud valdkonna tähtsus ei ole tähelepanuta jäänud kirjutava meedia juhtfiguuride eneste seas. Kultuurilehe „Sirp“ peatoimetaja Kaarel Tarand toob esile: „Uue meedia võidukäik on avanud varjatud tegutsemiseks uusi piiramatuid võimalusi. Varjatud tegevuse musternäidiseks on väljaspool toimetuse ajakirjanduslikku loomingut sündinud nn informatsioon ehk kommentaariruum, kus leiduva õigsuse eest toimetus vastutust ei võta. Aastaid on õhus hõljunud kahtlusi, et kommenteerimisvõimalust kasutavad avaliku arvamuse mõjutamiseks ära erakonnad. Aga kus on garantii, et kommentaaride abil ei manipuleeri avaliku arvamusega ajakirjanikud ise?“ (Tarand 2009). See väide seab kahtluse alla nii ajakirjandusliku loomingu väärtuse kui ka ajakirjaniku usaldusväärsuse, viidates asjaolule, et antud valdkond vajab analüütilist tähelepanu. Kommentaariumi eesmärk ei ole risustada meediapilti ega luua kahtlusi meedia usaldusväärsuses, vaid olla interaktiivne vahend autori, väljaande ja lugeja vahel.

Bakalaureusetöö põhineb kolmel kesksel probleemil: esiteks, kas ajakirjanikud näevad, et kommentaarium neid kuidagi abistab või hoopis vastupidi, teiseks, kas kommentaariumi sissekanded ohustavad otseselt ajakirjaniku poolset eetikakoodeksi ning seda esindavate väärtustega kooskõlas olemist, ning kolmandaks, kas ajakirjanikud ise märkavad kommentaariumis verbaalseid rünnakuid allikate suunas ning milliseks määratlevad nad oma võimalusi endakirjutatud lugude argumente või allikaid (kommentaariumis) kaitsta.

Antud uurimistööle eelnenud seminaritöös („Eesti suurimate veebiväljaannete kommentaariumide analüüs“ Jaakson 2011) toimus kommentaariumide temaatika uurimine alljärgnevates küsimustes: kuivõrd täidavad kommentaariumid tänapäeval neile eos omistatud rolli; mil määral täiendavad kommentaariumid artiklit tänapäeval ning millised on kommentaaride tüübid. Bakalaureusetöö jätkab antud temaatikat läbi ajakirjaniku silmade, uurides seda, kuidas mõjutab kommentaarium ajakirjanike igapäevast tööd ning seeläbi ka ajakirjandusliku sisu loomist. Antud probleemvaldkonnaga edasitegelemine toetub aluseks olnud seminaritööle, mis on käesolevasse bakalaureusetöösse osaliselt integreeritud.

Bakalaureusetöö uurimisobjektiks on nelja Eesti veebiväljaande (www.postimees.ee, www.epl.ee, www.ohtuleht.ee, www.delfi.ee) kümme ajakirjanikku, kellega on läbi viidud semistruktureeritud intervjuud.¹ Keskendudes ajakirjanikele individuaalselt, ei uurita antud bakalaureusetöös kommentaariumide mõju institutsionaalsel tasandil, seega on ka tulemused üldistatavad vaid ajakirjanikele nende igapäevatoos, mitte toimetustele ega väljaannetele tervikuna.

Kui seminaritöö keskendus kommentaaride sisule, siis bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, kas ja millist mõju avaldab kommentaarium ajakirjaniku igapäevatoos: milline on kommentaariumide mõju artikli autorile ning seeläbi väljaande ajakirjanduslikule sisule. Lisaks eelnevale on tähelepanu all see, milline on individuaalsete ajakirjanike valmidus ja millised on võimalused järgida eetikakoodeksi ja seda esindavaid eetilise väärtusi, ning viimaks, mida ajakirjanik saab teha, et oma lugu ja allikat kommentaariumis kaitsta. Antud teemal ei ole autorile teadaolevalt varem Eestis uurimistöid tehtud.

Töö eesmärkidest lähtuvalt on uurimisküsimused järgnevad:

- I. Millisena tajuvad ajakirjanikud kommentaariumi mõju oma töös?
- II. Kuidas mõjutab kommentaariumi toimimine ajakirjanikku eetikakoodeksi ja seda esindavate väärtuste järgimisel?
- III. Mida ajakirjanik saab teha, et oma lugu ja allikat kommentaariumis kaitsta?

Nendele küsimustele annab autor vastuse tulemuste ja järelduste peatükis.

---

¹ Intervjuud lisas 2

Käesolev bakalaureusetöö jaotub üldjoontes kaheks osaks, teoreetiliseks ja empiiriliseks. Esimene osa avab probleemistiku teoreetilise tausta, formuleerides järgneva uurimistöö põhialuse, annab ülevaate valimist ja metoodikast, mille alusel on teostatud andmete kogumine. Töö teine osa esitab empiirilise materjali (mille kogumisel on kasutatud semistruktureeritud ekspertintervjuud) põhjal väljaselgitatud tulemused ja analüüsi (*case-by-case* meetodil) ning keskendub järeldustele ja diskussioonile ning töö sisulise osa lõpetab kokkuvõte.

1. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1. Kommentaariumide tekkelugu

Kommentaariumid sellisel kujul nagu me neid täna tunneme – keskkonnana, mis avaldab lugejate arvamusalaldusi – hakkasid kujunema 1990. aastate teisel poolel koos interneti levikuga. Esimene kommenteerimisvõimalusega väljaanne Eestis oli Äripäev alates 1999. aasta lõpust. (Tähismaa 2003, Rebane 2007: 21 kaudu) Mitmete autorite arvamusel (Santana 2011: 66, Singer *et al* 2011: 96, Robinson 2010: 131) ulatub kommentaariumide eellugu märksa kaugemale ajalukku, kommentaariumide varaseimate eellastena võib käsitleda ka lugejate kirju toimetajale – nähtus, mille vanust võib lugeda juba mitme sajandiga. Arthur D. Santana sõnul olid need lugejakirjad toimetajatele õnnistuseks (Santana 2011: 66), vastutasuks sellisele õnnistusele tagas toimetaja kirja autorile anonüümsuse. Kommenteerijate seas oli seejuures levinud pseudonüümide kasutus, millel võis olla ka taotlus kirjutajat või situatsiooni karakteriseerida, näiteks kasutas Ameerikas Benjamin Franklin pseudonüümi „Silence Dogood“. (*ibid*) Kommentaaride valikuline avaldamine toimetaja poolt on seega samastatav avaldamise eelse modereerimisega ning toimetajale saadetud kirju võib pidada algeliseks näiteks kasutajaloodud sisust (*user-generated content* ingl.k. (mõiste seletus põhimõistete peatükis)). Selles käsitlustraditsioonis ulatuvad kommentaariumide juured perioodi, mil 'ajakirjanikud ootasid meeleheitlikult tagasisidet' (Singer *et al* 2011: 96). Need ajad on tänaseks läbi saanud ja kasutaja poolne tagasiside on külluslik. (*ibid*)

Eelnevast käsitlustraditsioonist leidub ka lahknemist. Näiteks Jaime Loke (2012: 235) tõdeb, et toimetaja kirjade ja *online* kommentaaride vahel esineb küll sarnasusi, ent esimene pole teise eelkäijaks, kuna need erinevad otsustavalt anonüümsuse aspektist, mida inimesed veebikeskkonnas nõuavad ning ilma milleta Loke'i meelest väheneks kommentaaride arvukus märgatavalt.

Kuna enamlevinud on lugejakirjade pidamine kommentaaride eellaseks, lähtub ka käesoleva töö autor vajadusel sellest eeldusest.

1.2. Kommentaariumide uurimine senini

Väljaspool Eestit on kommentaariumide uurimisega üldisemalt tegelenud Larsson (2011), Hermida & Thurman (2007) ja Deuze (2003). Kommentaariumidele on Tartu Ülikoolis varasemalt tähelepanu pööranud Raig (2007) ja Tosso (2007). Kirjutades *online* ajakirjandusest on kommentaariumide teemat mõningaselt käsitlenud Tähismaa (2003), Rebane (2007) ja Arras (2007).

Kitsendades olemasolevat valdkondlike uurimistööde baasi antud bakalaureusetöö huvifookusesse ehk konkreetselt kommentaariumi ja ajakirjaniku suhtele, tuleb temaatika senises käsitlemise näidetena esile tuua alljärgnevate autorite uurimistööd.

Seda, millist rolli mängib kommentaarium ajakirjaniku igapäevatoos või kuidas mõjutavad lugejad läbi kommentaariumiruumi ajakirjanikke, on teadaolevalt uuritud vaid USA-s. Santana (2011: 68) väidab, et sellele, kuidas lugejad ajakirjanikku mõjutavad, ei ole tähelepanu pööratud ning et on äärmiselt vajalik selgitada, millised on kaalukaunid ajakirjanike ja anonüümsete kommentaatorite vahel olukorras, kus anonüümsetele kommentaaridele soovitakse lõppu. Santana uurimistöö keskne eesmärk oli välja selgitada, milliseid vahendeid ajakirjanikud kasutavad uudiste tootmisel abivahendina.

Robinson (2010) keskendus sellele, millised on ajakirjaniku ja kasutaja (lugeja) piirid uudistemaailmaga interaktiivses keskkonnas; milline on nende omavaheline seos. Etnograafilises uurimuses selgus, et nende kahe poole, ajakirjanike ja lugejate, vahel, on näha sisemist konflikti – ühed soovivad rangemat kontrolli ning teised rohkem vabadust uudistesaidil. Hoolimata sellest oldi ühel meelel selles, milline on hea kommentaar – uurimuses osalenud ajakirjanike arvates olid head kommentaarid need, millele järgneb arutelu ajakirjanduses või need, mis võimaldasid kommentaariumi sisu ajakirjanikul kasutada informatsiooni allikana. (Robinson 2010: 125-126, 133)

Jaime Loke (2011) uuris, milline on ajakirjanike roll lugejate poolt loodud avaliku ruumi (kommentaariumi) võõrustajatena. Samuti käsitleb ta ajakirjanike probleeme seoses kommenteerijatega. Loke'i uurimistööst selgus, millisel arvamusel on ajakirjanikud kommentaariumiruumi jagamisel, kas kommentaarium kuulub ajakirjanikele või lugejatele. Loke uurimus tõi välja, niisamuti nagu käesolev uurimistöö, allikakaitse probleemi - nimelt oli

intervjueeritud 30 ajakirjaniku kõige suuremaks probleemiks allikat ründavad kommentaarid. Loke diskuteeris ka anonüümsuse ja sõnavabaduse teemal demokraatia kontekstis.

Ehkki USA ja Eesti pole ajakirjanduskultuuri ja ajakirjanduseetika koodeksi erinevuste ning samuti väljaannete mastaapide tõttu hästi kõrvutatavad, annavad eelpool mainitud uurimuste tulemused sellegipoolest võimaluse seoste loomiseks.

1.3. Sõnavabadus ja vastutus

Ajakirjanduse ja arvamussvalduste seisukordi analüüsid ei saa tähelepanuta jätta sõnavabaduse ja selle juurde käiva väljaöeldud sõnade sisu eest vastutamise temaatikat. Olukorras, kus ajakirjandust reguleerib demokraatlikus ühiskonnas üsnagi üldsõnaline põhiseadus ning paljuski kokkuleppeline ajakirjanduseetika koodeks (Eberwein et al (toim) 2011:10), on töö üheks eesmärgiks uurida, kas kommentaariumi toimimine võib ajakirjaniku panna olukorda, kus minnakse vastuollu ajakirjanduseetika koodeksi punktidega, mis käsitlevad allika kaitsmist ning ka eetilisi ja moraalseid väärtusi.

Kui eeltoodu põhjal võib öelda, et ajakirjanduse sisu regulatsioon on lõtv, siis veelgi vähesemal määral on Eestis seaduse tasandil korraldatud kommentaariumide regulatsioon. Olukorra illustreerimiseks järgneb kokkuvõtte kaasusest, mille põhjustas ühest küljest modereerimise puudumine Delfi.ee kommentaariumis ning teisest küljest eelmainitud reguleerimisvahendite puudulik olukord.

17. aprillil 2006 esitas Saaremaa Laevakompanii omanik Vjatšeslav Leedo Harju maakohtusse hagi AS Delfi vastu mittevahalise kahju hüvitise nõudes kohtu määramisel. Kostja poolt peetav internetiportaal Delfi avaldas 24. jaanuaril 2006 artikli „SLK lõhkus plaanitava jäätrassi”. AS Delfi võimaldab artikleid internetiportaali külastajatel kommenteerida ja vaidlusalusel artiklil oli 185 kommentaari, mis sisaldasid hageja au ja head nime teotavaid ja väärikut alandavaid avaldusi. Leedo esitas hagiavalduses 20 kommentaari. Kommentaatorite väärtushinnanguid peeti spekulatiivseteks, need ei lähtu heast tahtest ja üldisest huvist, hinnangu vorm kaldub vulgaarsustesse, teadlikku solvamisest ja inimvääriskuse alandamisest. Tegemist on õigustatud kriitika piiri teadliku ja tarbetu ületamisega ja sooviga teist inimest alandada. Harju Maakohus mõistis ärimees Vjatšeslav Leedo kasuks. (Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.06.2009.a. otsus nr

3-2-1-43-09). Kohtu seisukoht oli, et kommentaariumi sisu avaldajaks on väljaanne, kellel lasub kohustus sekkuda kommentaari postitaja sõnavabaduse teostamisesse. (*ibid*)

Juhtumi ühe järelmina tekkis Delfi kommentaariumisse link, mis võimaldab vulgaarsest ning ebasobivast kommentaarist teatada. Kaasust ennast Delfi.ee-s kajastavale artiklile järgnes kommentaare, mis olid Maakohtu otsusega rahul, et vulgaarsete ja ebaviisakate kommentaaride eest Delfit karistati, kuid esines ka vastupidiseid arvamused, et on alusetu Delfit kellegi kommentaaride eest karistada ning et taoline karistamine mõjutab oluliselt kommentaariumiruumi sõnavabadust.²

Antud juhtumi baasil tekib küsimus, mil määral saab kommentaar olla ajakirjandusliku väärtusega? Kommentaari kirjutanu ei pruugi teada midagi ajakirjanduseetikast, ajakirjanduslikule tekstile omastest nõuetest ega ka sellest, millist mõju kommentaar avaldada võib. Nimetatud kohtuotsus leidis, et väljaanne vastutaks kõige eest, mis tema lehel toimub. Ajakirjanduslikud väljaanded peavad jääma truuks ajakirjanduseetikale ka sel juhul, kui nad pakuvad võimalust kommenteerida, ka siis, kui kommenteerida on võimalik anonüümselt. Anonüümsusel on aga omadus meelitada kuulujuttudele ja spekulatsioonidele, selle asemel, et läbimõeldud informatsiooni pakkuda. (Hlavack & Freivogel 2011) Antud probleematikat summeerib tabavalt Tartu Ülikooli professor Epp Lauk (2011): „Demokraatlikus ühiskonnas kaasneb võimu ja jõuga ka vastutus nende kasutamise eest. Mida suurem on jõud, seda suurem peab olema vastutus. Milles see vastutus väljendub ja kuidas seda reguleeritakse, oleneb konkreetse ühiskonna poliitilisest kultuurist ning tema ajakirjanduse professionaalsest kultuurist. Viimane hõlmab muuhulgas nn hea ajakirjandustava, eetikareeglid, aga ka meediaorganisatsioonide tsiviliseeritud käitumise. Selle kõige eelduseks on sõnavabadus. See aga kehtib kõigi jaoks, mitte ainult ajalehtedele, mitte ainult kogu massimeediale, vaid ka igale üksikule riigi kodanikule, niisamuti kodanikke esindavatele/kaitstvatele institutsioonidele.“ (Lauk 2011) Eelnev tsitaat annab ainult vilksamisi aimu sellest, kui oluline antud teema on. Seejuures tuleb silmas pidada, et taolised probleemid (vulgaarsed, ebasüüdsad, jne kommentaarid) nägid ilmavalgust kohe pärast kommentaariumide sündi. (vt. Rebane 2007:32-33)

---

² Vaata delfi.ee kommentaariumi sissekandeid 27. juulist 2008.

Kommentaariumide teemal on kriitiliselt meedias sõna võtnud paljud tuntud Eesti inimesed, lisaks Epp Laugule ka näiteks Tiit Hennoste Postimehe aramusloos „Mis küll saab sest meediast“, kritiseerides netimeediat kui paberile sobimatu keele kasutajat, vana žanrisüsteemi lõhkujat ning uudisväärtusele kommenteerimisväärtuse lisajat. (Hennoste 2009)

Kuna antud bakalaureusetööle eelnenud seminaritöös selgus, et Eesti *online* ajakirjanduses esineb olukordi, kus kommentaariumides on võimalik teha anonüümselt moraalselt kahju (sh solvata, laimata, halvustada, kritiseerida) nii artikli autorile kui ka selles esinevatele isikutele ja allikatele, on bakalaureusetöö eesmärgiks uurida ajakirjanike seisukohti küsimustes, kas kommentaariumis kui keskkonnas, kus kahju on sündinud, saab ajakirjanik end, oma allikat ning vajadusel ka oma lugu (loos esitatud seisukohti, aramusavaldusi) kaitsta, kas nende meelest on see vajalik ja otstarbekas ning kas ajakirjanike jaoks on praktilisel viisil võimalik ühendada kommentaariumide sõnavabadus vastutusega.

Kuna Eestis ei ole kommentaariume ajakirjaniku silme läbi senini käsitletud ning antud probleemvaldkond on ka mujal maailmas üpris värske, on õige aeg alustada antud valdkonna uurimisega ka siin. Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, millise mõjurina (mõjuva teguri, faktori või põhjusena) ajakirjanikud kommentaariumi oma töös tajuvad. Eelnevat täpsustades, kas ajakirjanikud näevad kommentaariumis kahju või kasu, kas kommentaarium on abiks uute ideede saamisel, ajakirjaniku töö hõlbustamisel ning kuivõrd astuvad ajakirjanikud suhtlusse nende poole pöördunud kommentaatoriga.

1.4. Põhimõisted

Alljärgnevalt on välja toodud, eesti keelde tõlgitud ning lahti seletatud antud temaatikaga seonduvad põhilised inglisekeelsetes allikates figureerivad mõisted ja terminid.

Citizen journalism – kodanikuajakirjandus. Praktika, mis põhineb lugejate ja ajakirjanike kaasamises diskussioonile ühiskondlike probleemide üle, kasutades selle vahendiks väljaannet. (Marcel 2009: 62) Kodanikuajakirjanduse sisu on toodetud kodanike poolt, kelle roll on kollektiivselt raporteerida, analüüsida ja levitada uudiseid ja informatsiooni, mida tavaliselt tehakse digitaaltehnoloogia vahendusel. Tavaliselt ei ole sellist ajakirjandust praktiseerival inimesel erialast koolitust või kogemust. (Singer et al 2011: 204)

Interactive media – interaktiivne meedia. Meedia, mis võimaldab kahepoolset reaalajalist kommunikatsiooni. (Marcel 2009: 106)

Interactivity – interaktiivsus. Võimalus meedia produkti mitte ainult passiivselt tarbida vaid ka sellest osa võtta. (Marcel 2009: 160) On olemas kaht tüüp interaktiivsust – suhtluse interaktiivsus (*human interactivity* ingl.k.) ja meediumi interaktiivsus (*medium interactivity* ingl.k.). (Bucy 2004; Chung 2008; McMillan 2002b, Larsson 2012: 198 kaudu) Suhtluse interaktiivsus viitab kahepoolsele kasutajalt-kasutajale suhtlusele. Meediumi interaktiivsus viitab erinevatele valikuvõimalustele, mida veebilehe külastaja saab valida. Selle viisi eripäradeks on lehel erinevad navigeerimisviisid kui ka võimalus sisu loojaga suhtlusele astuda. Meedia puhul võib interaktiivsuse alla minna ka videote, graafika jmt lisamise võimalus. (Larsson 2012: 198)

Participatory journalism – osalusajakirjandus. Lugeja osalus võib esineda erinevas uudiste tootmise protsessis erineval viisil. Osalusajakirjandus hõlmab nii kommentaare kui ka muid kaastöö viise (video, fotod, jm). (Marcel 2009: 62)

Readers comments – lugejate kommentaarid. Tavaliselt lugejapoolne arvamus, mis on avaldatud artikli juurde kuuluvas kommentaariumiruumis. (Singer et al 2011: 204)

User-generated content – kasutaja loodud sisu. Informatsioon või arvamusavaldus ükskõik millises formaadis (arvamusavaldus/kommentaar, pilt, video, jne), mis on avaldatud veebiväljaande selleks ette nähtud kohas publiku aktiivse liikme poolt. Terminit kasutatakse ka sünonüümselt osalusajakirjanduse mõistega (*participatory journalism* ingl.k.). (Singer et al 2011: 208) Kasutaja loodud sisu on situatsioonipõhine ja kontekstuaalne, tavaliselt ühendab inimesi, kellel on samad huvid ja võimalused; iga uue teema puhul on inimvõrgustik erinev. Seda laadi osalusajakirjandust ei saa võrrelda sotsiaalmeedia või blogidega, kuna enamik blogisid on loodud üksikisikute või väikeste rühmade poolt kus inimvõrgustik oluliselt ei muutu. (*ibid*: 164)

1.5. Uurimisküsimused

Käesoleva bakalaureusetöö uurimishuvi on liigendatud kolmeks alljärgnevas peamiseks uurimisküsimuseks. Iga uurimisküsimuse juurde on ära toodud selle lahtiseletus ning olulisemad nüansid järgneva uurimistöö konkretiseerimiseks.

I Millisena tajuvad ajakirjanikud kommentaariumi mõju oma töös?

Kommentaariumi mõju all peab käesoleva töö autor eelkõige silmas seda, kas ajakirjanikud näevad, et kommentaarium neid kuidagi abistab või hoopis vastupidi. Sellel mõjul on mitmeid võimalikke avaldumisvorme. Milline on kommentaariumi kasu ning kahju ajakirjanikele? Milline on interaktiivsus kommentaariumis? On oluline kommentaariumi kui vahetut suhtlemist võimaldava keskkonna omadus – kas ajakirjanikud kasutavad kommentaariumi kui võimalust lugejaga diskussiooni astuda? Lisaks ka, mil määral nad oma kirjutatud artiklitele saadetud kommentaare loevad?

II Kuidas mõjutab kommentaariumi toimimine ajakirjanikku eetikakoodeksi ja seda esindavate väärtuste järgimisel?

Hoolimata sellest, et ajakirjanduseetika koodeks on pigem soovituslik, peetakse seda kvaliteetse ajakirjanduse loomisel oluliseks ning selle vastu eksimine viitab professionaalsuse madalale tasemele. Antud bakalaureusetöö pöörab tähelepanu sellele, milline on individuaalsete ajakirjanike valmidus ja millised on võimalused järgida eetikakoodeksi punkte ja neid esindavaid väärtusi olukorras, kus kommentaariumi sissekanded ohustavad otseselt ajakirjaniku poolset eetikakoodeksiga koosõlas olemist. Alljärgnevalt on välja toodud ajakirjanduseetika koodeksi uuritavad punktid ning iga vastava punkti järel seda esindav väärtus.

1.4 Ajakirjanik vastutab oma sõnade ja loomingu eest. Ajakirjandusorganisatsioon kannab hoolt selle eest, et ei ilmuks ebatäpne, moonutatud või eksitav informatsioon.

Väärtus: Ajakirjanik ja väljaanne on usaldusväärsed

1.5 Ajakirjandus ei tohi oma tegevusega kellelegi tekitada põhjendamatuid kannatusi, veendumata, et avalikkusel on tõesti vaja seda informatsiooni teada.

Väärtus: Ajakirjandus vastutab, et mitte tekitada oma tegevusega kellelegi põhjendamatuid kannatusi.

3.3. Ajakirjanik peab rangelt kinni informatsiooniallikale antud lubadustest ja väldib lubadusi, mida ta ei suuda täita.

Väärtus: Ajakirjanik on usaldusväärne, ajakirjanik ei anna katteta lubadusi.

3.4. Ajakirjandusel on moraalne kohustus kaitsta konfidentsiaalseid informatsiooniallikaid. Põhjendamatu kahju saavad ka kõrvalseisjad ning tekib võimalik difamatsiooni oht?

Väärtus: Ajakirjandus vastutab allika ja looga seotud isikute kaitsmise eest

III Mida ajakirjanik saab teha, et oma lugu ja allikat kommentaariumis kaitsta?

Seminaritöös kommentaare analüüsid ilmnes, et uuritud 539 kommentaari seas esines ebatsensuurseid väljendeid 4%, laimu ning häbistavaid teateid 12%, allika solvamist 7% ning uudise/loo autori kritiseerimist 3% kõikidest arvamusedustest (Jaakson 2011). Kuna kommentaariumides sisalduv võib muuhulgas pikas perspektiivis mõjutada allikate valmidust ajakirjanikega koostööd teha, jätkub bakalaureusetöös antud temaatika edasiuurimine ajakirjanikke puudutavas võtmes – uurides, kas ajakirjanikud ise märkavad kommentaariumis verbaalseid rünnakuid allikate suunas ning milliseks määratlevad nad oma võimalusi endakirjutatud lugude argumente või allikaid (kommentaariumis) kaitsta.

2. Meetod

Antud bakalaureusetöös on andmekogumise meetodiks semistruktureeritud süvaintervjuu, mis on parim viis uurida subjektilt tema tööd mõjutavate aspektide kohta. Standardiseerimata intervjuu ehk süvaintervjuu all mõistetakse üldjuhul avatud küsimustega, sundimatus õhkkonnas toimuvat vestlust uurija ja respondendi vahel, kus uurija eesmärgiks on saada infot uuritava nähtuse kohta läbi sellega seotud subjektide tõlgenduse. (Vihalemm 2009) Intervjuu eeliseks on paindlikkus, võimalus andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida, küsimusi täpsustada, käsitlevate teemade järjekorda varieerida. (Hirsjärvi 2010:192)

Ehkki semistruktureeritud intervjuu on paindlik ja võimaldab süstemaatilist analüüsi, on meetodi ohuks see, et erinevaid intervjuusid ei pruugi olla võimalik üks-üheselt võrrelda, kuna teemaarendused võivad eri respondentide puhul olla erinevad, sest kõik respondendid pole olnud võrdsetes tingimustes. (Vihalemm 2009) Meetodi usaldusväärsust võib samuti nõrgendada uurija oskus intervjuerida ja subjektiivsus andmete tõlgendamisel.

Tagamaks andmete valiidsust ja võrreldavust, on kõik intervjuud läbi viidud silmast silma, toetudes intervjuude eelselt välja töötatud intervjuukavale (vt lisa 1). Vajadusel on küsitud kontrollküsimusi, et respondentidelt täpsem vastus saada.

Analüüsimeetodiks on standardiseerimata kontentanalüüs. Intervjuu küsimused on jagatud uurimisküsimuste alagruppi ning on kasutatud horisontaalanalüüsi (*case-by-case* analüüsi) meetodit, et vaadelda iga vastaja vastuseid läbi kogu intervjuu. Küsitluskava on koostatud uurimisküsimustest lähtuvalt. Iga uurimisküsimuse all on alaküsimuste komplekt, mille koostulemusena moodustub vastus.

2.1. Valim

Intervjueritavate ajakirjanike valim moodustus seminaritöö baasil (perioodil 04.10.11 kuni 10.10.11) iga päeva iga väljaande viie enimkommenteeritud artiklite autorite hulgast, kelleks olid kaksteist erinevat autorit. Kuna kogu toomaterjal koosnes 140 artiklist, mille hulgast suure osa moodustasid arvamused artiklid ning ka spetsialistide artiklid, on uurimistöö valimi moodustamisel eelistatud neid ajakirjanikke, kes olid vastava väljaande põhikohaga töötajad. Nii selekteerus

igast väljaandest kolm inimest. Kuna ei õnnestunud tabada kaht puhkusel viibivat ajakirjanikku, moodustavad lõpliku valimi kümme ajakirjanikku, mis on piisav, et kontentanalüüsi baasil kvalitatiivset analüüsi teostada. Valimisse kuulus kuus meesterahvast ja neli naisterahvast, kellest kolm on toimetajad ja ülejäänud seitse reporterid. Huvitava asjaoluna selgus, et kümnest intervjueeritud ajakirjanikust omas vaid kolm erialast kõrgharidust. Kõik kümme ajakirjanikku on põhikohaga väljaannete töötajad ning nende artiklid olid uuritud ajavahemiku enimkommenteeritud teosed. Eelmainitud tunnuste tõttu on valim homogeenne. Selline valim ei võimalda küll teha väljaandepõhiseid üldistusi, kuid see ei ole antud töö puhul ka eesmärgiks.

3. Tulemused

Uurimistöö tulemused on alljärgnevalt esitatud teemavaldkonniti, uurimisküsimuste ja nendele järgnevate alateemade kaupa.

3.1 Millisena tajuvad ajakirjanikud kommentaariumi mõju oma töös?

3.1.1. Kommentaariumi kasu ajakirjanikule

Kõik intervjuueeritavad tunnistasid, et kommentaarium võib ajakirjanikule kasulik olla. Enamasti toodi selle kasuna välja artiklis esitatu peegeldamist, tagasiside, loo edasi kasvamist ning infokübemete korjamist ja uue loo leidmist.

/.../ uudis hakkab seal edasi arenema, et kui meil on vähe infot mingi liiklusõnnetuse kohta või nii, et kes olid pealtnägijad, hakkavad seal infot jagama, täpsustama, et kasu võib seal päris palju olla. /.../ reaalselt ongi seal mõni link mingitele oma piltidele... (Postimehe toimetaja, intervjuu I³)

/.../ kui me võtame seda, et seal on mingi 20 kommentaari loo kohta, no ütleme 50, siis 4-5 nendest on ka sellised, millest on sul tegelikult mingit nagu kasu. /.../ mõnikord neid kommentaare kirjutavad inimesed, kes on tegelikult nagu selle ala spetsialistid. Ajakirjanik ei ole mingil alal nagu spetsialist, ta ei valda võib-olla siseinfot või isegi kui valdab, siis see teinekord kirjutavad inimesed, kes valdavad rohkem seda infot. Et teinekord suudad nagu selle teinekord välja raalida, mis on nagu asjalik, võib-olla ja see ei ole võib-olla isegi sellest eesmärgist kantud, et sa saad mingi uue artikli... (Postimehe reporter, VII)

Samuti toodi välja, et kommentaarium toob võrdlemisi ruttu välja artiklis esinenud kirja- ja faktivead. Järgnevas tsitaadis esitatu peidab palju laiemat taustprobleemi: kirja- ja faktivigadesse lugudes suhtutakse kui täiesti normaalsesse nähtusse, mis aga läheb vastuollu igasuguse faktitäpsusega, näiteks ajakirjanduseetika koodeksi punktidega 1.4, mis ütleb, et ajakirjandusorganisatsioon kannab hoolt selle eest, et ei ilmuks ebatäpne, moonutatud või eksitav informatsioon ja 3.5, mis nõuab, et toimetis kontrolliks, informatsiooni tõesust ja allikate usaldusväärsust.

/.../ kui on mingid vead parandada, mulle kui filoloogile on see väga meelepärane, kuigi ma pean tunnistama, et siiani Delfis kõik parandused, mis kommentaariumis on antud, on olnud valed. Ehk, et inimesed mõtlevad, et nad teavad, kuidas on õige, aga tuleb välja, et tegelikult nad ei tea. (Delfi reporter, VI)

---

³ Siin ja eadasi antud peatükis tähistab tsitaadi või argumenti järel sulgudes olev Rooma number viidet vastavale intervjuule selle järjekorranumbri alusel lisas 2.

2007. aastal Erle Tosso uurimuse kohaselt täiendas artiklit 30% kommentaaridest. (Tosso 2007: 53). Selle omaduse mõõtmine aastal 2011 andis tulemuseks, et uut informatsiooni (täiesti uus teema kohta käiv info, mis ei ole artiklis kirjas) andis 7% kommentaaridest ning taustinformatsiooni (artiklis kirjas olevaga seotud info) 13% kommentaaridest. Summerituna võib öelda, et artiklit täiendavaid kandeid uuritud perioodis aastal 2011 on 20%, täiendavate kannete hulk on seega nelja aastaga *ca* 10 % võrra vähenenud. Tuginedes eelnevalt kirjutatule oli intervjuu üheks küsimuseks kas ajakirjanikud näevad kommentaariumit kui hõlbustavat töövahendit. Kui kasu elementi kommentaariumis nägid kõik respondendid, siis vaid pooled intervjueeritavatest nägid seda kui vahendit oma töö hõlbustamiseks. Hõlbustava tegurina (praktiline vahend või viis millega oma tööd kergendada) nähti samu asju, mis ka kasu teema all ka juba välja toodi – uute temade leidmine, infokildude avastamine, kirjavigade parandamine. Samuti toodi välja, et surmaga lõppenud liiklusõnnetuste puhul juhul kui info on väga lahtine, on just kommentaarium see koht, kus tuuakse välja kellega oli tegu, kust inimesed pärit olid, jne. Kommentaariumi kui hõlbustavat töövahendit nägid ajakirjanikud intervjuudes II, IV, VII, VIII ja IX.

/.../ et teinekord esiteks saab sealt häid teemasid, teiseks teinekord seal pannakse, tuuakse välja mingit fakti... näiteks kui ma olen ise faktiga eksinud, siis ma vaatan kohe sealt ja ütlen näiteks online'is, et parandage ära või noh... saan nagu palju infot enda jaoks. (Õhtulehe reporter, IX)

Kommentaariumi kui hõlbustava töövahendi suhtes olid skeptilised ajakirjanikud intervjuudes I, III, V, VI ja X. Ajakirjanikud ei pidanud kommentaariumi usaldusväärse materjali kogumise kohaks ning pigem eelistati teisi allikaid. Üheks põhjuseks võib pidada ka seda, et osad eelviidatud ajakirjanikud ei huvitunud kommentaariumi lugemisest üldiselt ning pidasid seda kohaks, kus inimesed oma meelepaha välja valavad. Kommentaariumi ei peetud kvaliteetse diskussiooni, arutelu kandjaks.

Ei kasuta. Sest ma ei näe, et see mulle väga midagi annaks. Nagu ma kirjeldasin, teatud olukordades võib sellest olla kasu, aga üldiselt ei ole sellest mingit tolku. Võibolla oleks, aga ta ilmselt ei anna mulle seda, mida ma tahaks. (Delfi reporter, X)

Samas esines ka skeptilisust kommentaariumi kui igapäevase tööriista suhtes.

/.../ aga see on kasu, et, et see kasu ja kahju ei kaalu ülesse, et see on see küsimus. Aga kasu on teatud juhtudel olemas küll, et ma tean, et mõned ajakirjanikud jälgivad väga täpselt ja mõnikord saavad mingeid häid mõtteid või suundi kuhu edasi mõelda, aga mingit sellist, et igapäevast tööriista mida ma kasutaksin oma töö parandamiseks ma kommentaariumides küll ei näe, et ma pigem olen skeptiline nende suhtes. (Päevalehe toimetaja, III)

3.1.2. Kommentaariumi kahju ajakirjanikule

Enamasti peavad ajakirjanikud kommentaariumide olemasoluga kaasnevaks kahjuks seda, et allikad ei pruugi soostuda ajakirjanikule oma lugu rääkima, kuna nad kardavad kommentaariumides võimalikke avaldatavaid negatiivse sisuga sissekandeid. See muudab ajakirjaniku töö loo saamisel keeruliseks. Antud probleemi väljendasid neli intervjuueeritavat (Päevalehe toimetaja (III), Õhtulehe toimetaja (IV), Päevalehe reporter (V) ja Delfi reporter (X)).

./.../Üldiselt ta minu jaoks on see asi ikkagi väga raskeks teeb asjad ./.../ Aga see tähendab, et see inimene peab olema valmis rääkima ./.../ aga see inimesed ju näevad, mis, et meil on see kommentaarium, see paneb suured pidurid peale. (Päevalehe reporter, intervjuu V)

Kahju on ikka see pori loopimise teema ja see, et inimesed, kes on väga tundlikud, loobuvad oma siis nõ kommentaaride andmisest loosse, sellepärast, et siis nad kardavad, noh ütlevad, et ei meeldi, et pärast kommentaariumis hakatakse neid hekseldama ja see on nagu siukene kuni kohtuasjade ja rahaliste nõudmisteni välja võivad need kahjud ulatuda. (Õhtulehe toimetaja, intervjuu IV)

Teiseks on paljud allikad, kes pelgavad või ei ole nõus või ei julge või ei taha rääkida seda, mida nad tegelikult mõtlevad, või ei taha üldse oma nime, et saavad kommentaariumis sõimata. (Päevalehe toimetaja, III)

Peale allikaid puudutavat kerkis esile ka ajakirjanike endi suunas tehtav kriitika ning sellega toimetulek (I, III, VI ja VIII). Kahjuna nimetati seda, et kommentaariumis esinevate ajakirjaniku suunas tehtud vulgaarsuste, ebaviisakuste jne, lugemine mõjutab ajakirjanikku emotsionaalselt ja moraalselt, tema enesekindlust. Näiteks kasutati väljendit, et ajakirjanik enne kommentaariumi lugemist peaks „südame kõvaks“ tegema, mis viitab sellele, et kommentaariumis esinev ei ole ajakirjanike jaoks kui asjalik kriitika vaid pigem poriloopimine.

Kahju, mis on päris mitmest nurgast vaadatav. Et esiteks on see kahju, võib olla see ajakirjaniku enda enesekindluse väljendus julguse pihta. (Päevalehe toimetaja, III)

Nõnda nagu kommentaariumide kasulikkuse all toodi välja, et uudistel/lugudel on omadus asuda kommentaariumides oma 'elu edasi elama', ilmnes seesama tõdemus ka kommentaariumide potentsiaalse kahju küsimuses (Delfi reporter, II). Samuti toodi välja, et kommentaariumis esinev ebaviisakas käitumine mõjutab väljaande usaldusväärsust ning risustab meediapilti (Päevalehe toimetaja, III).

Teinekord on tundlike teemade puhul lihtsalt see, et kommentaariumid hakkavad lihtsalt oma elu elama ja siis nagu see uudise alge kaob üldse ära, et minnakse uudisest mööda. Et see võib-olla on kahju, et hakatakse, et minnakse isiklikuks uudises läbi käinud isiku suhtes või, või siis hakataksegi seal mingist kirjaveast mingit teemat arendama ja see uudis ise nagu kaob ära või noh. Olgugi, et kirjaviga

parandatakse ära, aga jah, et algset uudist enam keegi ei loe, et hakataksegi eelnevate kommentaaride põhjal. (Delfi reporter, II)

/.../ kommentaarid kipuvad suures osas olem rämps ja selline räuskamine, sodimine, mitte konstruktiivne suhtlus. Et see lihtsalt risustab seda meediapilti. Et seda meil ei ole vaja, sest kokkuvõttes normaalsete lugejate silmas meie usaldusväärsus ja kvaliteet langeb selle tulemusena. (Päevalehe toimetaja, III)

Üks ajakirjanik kümnest esindas siiski ka seisukohta, et kommentaarium ei tekita ajakirjanikule mingisugust kahju. (Postimehe reporter, VII)

3.1.3 Mis määral ajakirjanikud (enda lugude) kommentaare loevad?

Intervjuude põhjal selgus, et ajakirjanikud ise loevad (enda lugude) kommentaare harva. Kümnest ajakirjanikust kinnitas kuus otsesõnu, et loevad kommentaare võrdlemisi vähe, harva või siis kui aega on (I, II, III, VII, IX ja X). Ilmselt on selle põhjuseks huvi puudus või tagasiside puudus mõnele ajakirjanikku ennast huvitavale teemale. Ent ka siin võib olla põhjuseks käesoleva töö punktis 3.1.2. toodud teema kommentaariumi kahjust ajakirjanikule: ajakirjanikud ei soovi arvamusalaldusi lugeda, kuna seal esinev võib neid ennast moraalselt kahjustada.

Harva, võib-olla see sõltub artiklist, et mõned mis ma olen nagu, mis mind ennast nagu huvitavad, mis mulle endale korda lähevad, et mis, või, et mis tagasisidet seal nagu tuleb? Jälgin või lasen, sirvin üle, aga sellest, et ma loeksin ja jälgiksin kogu aeg, et vaatan, kas on jälle kommentaare kirjutatud, ei. Ei. (Päevalehe toimetaja, III)

Ma ise loen kommentaare hästi vähe. Ma Postimehes lugesin tõeliselt harva. Ma olen DELFIs hakanud neid lugema natukene rohkem, aga mitte väga palju. (Delfi reporter, X)

Kolm ajakirjanikku kümnest loevad oma kirjutatud artiklite kommentaare regulaarselt (VII ja IX). Põhjuseks pidasid ajakirjanikud tagasiside saamist. Kommentaariumis võib välja tulla, et loo fookus võis olla vale, või et lugeja ei ole arusaanud loo tuumast, mis annab võimaluse õppida ja järgmine kord sama teema puhul viga enam mitte korrata.

/.../mina võtan alati nagu selle, et kui näiteks on mingi päeva lõpp või midagi sellist või kui sa näed, et neid kommentaare, mis peale tulevad võtad ette, loed läbi, et kui me võtame seda, et seal on mingi 20 kommentaari loo kohta. No ütleme 50, siis 4-5 nendest on ka sellised millest on Sul tegelikult mingit nagu kasu. (Postimehe reporter, VII)

Vaid üks intervjuueeritud ajakirjanik ei lugenud üldse oma kirjutatud artiklile saadetud kommentaare (Õhtulehe reporter, VIII).

3.1.4 Mis määral ajakirjanikud kommentaaridele vastavad, lugejaga suhtlusse astuvad?

Ajakirjanikud üldjuhul (kümnest kaheksa) ei astu lugejaga kommentaariumis suhtlusse. Pigem eelistatakse otsesuhtlust telefonitsi või e-maili teel. Sama tendents ilmnes ka USA uurimisöödes. (Santana 2011:71, Loke 2012: 243 ja Robinson 2010: 133)

Kommentaariumis ei vasta. Kui lugeja pöördub minu poole otse meile või telefoni teel, siis loomulikult vastan, aga kommentaariumis dialoogi ei satu ja ma ise kommenteerin. (Delfi reporter, II)

Peaaegu kunagi mitte. Mul ei ole aega. Ma ei viitsi. See ei huvita mind. (Delfi reporter, X)

Kahe ajakirjaniku puhul esines mõnel korral suhtlust lugejatega kommentaariumis. (III ja VII) Ajakirjanikud väitsid, et paaril korral on nad kasutanud võimalust kommentaariumis nende poole pöördunud inimesele vastata nii nimeliselt kui ka anonüümselt. Kuna kommentaarium on avalik koht, kus enamus n.ö. ründajaid on anonüümsed (seminaritöö tulemustest selgus, et Eestis on 98% kommentaaridest anonüümsed), siis on ka mõistetav, et ajakirjanikud ei soovi astuda suhtlusse oma nime all just kui nähtamatu vaenlasega. Praktika näitab, et ajakirjanikud soosivad pigem lugejakirju kui kommentaariumis esinevat interaktiivset suhtlust võimalust.

Hoolimata olukorrast, kus vaid kaks ajakirjanikku vastavad lugejale kommentaariumis ja seeläbi hoiavad alal interaktiivset suhtlemise võimalust, leidis üks ajakirjanik, et kommentaarium on eeskätt interaktiivsus lugeja jaoks, ilmselt hoomamata, et dialoog ajakirjanikuga on samuti käsitletav interaktiivsusest. Muidugi ei saa välistada, et antud ajakirjaniku jaoks võib interaktiivsus olla vaid meediumi interaktiivsus, mis tõesti on vaid võimalus veebilehele informatsiooni üles laadida.

/.../ esmane funktsioon on ikka mitte ajakirjanikule vaid ühiskonna jaoks, esiteks interaktiivsus lugejate jaoks, sellises moodsas ühiskonnas kus me ei käi väga palju koos kuskil klubides ja ei aruta maailmaasju, kuskil on võimalik siis ennast väljendada ja kellegagi dialoogi pidada. (Postimehe toimetaja, I)

3.1.5. Kommentaarium kui asjakohase arvamuse avaldamise plats ühiskonnas esinevate probleemide teemal

Kümnest ajakirjanikust leidsid kuus (III, IV, V, VI, VII ja VIII), et ehkki kommentaariumidel on olemas potentsiaal pakkuda asjakohast arutelukohta ühiskonnas toimuvate probleemide teemal, see võimalus tegelikult ei realiseeru. Inimesed ei soovi loobuda anonüümsusest, mis sunniks läbimõeldumatele arvamused avaldada.

Ei arva. Meil oli ju hea näide sellest kui meil oli, Päevaleht pani kommentaarid nõ ID kaardi põhiseks või kui anonüümseid kommentaare ei olnud oli just eesmärgiga, et õhutada või aidata just sellise konstruktiivse tagasiside arutelule või diskussiooni tekkimist, aga reaalselt see ei töötanud tegelikult. (Päevalehe toimetaja, III)

Kahjuks väga mitte. Aga, noh, seal on potentsiaal olemas tegelikult, aga õnnetuseks suur hulk niisama lobisejaid ja tatti pritsijaid nullivad selle ära, nii et sisuliselt ei ole jah. (Õhtulehe toimetaja, IV)

Esines ka väiteid, et erinevad kommentaariumid on erineva kvaliteediga, mistõttu on alust arvata, et mingil määral võib mõnes kommentaariumis siiski ka asjakohast arutelu tekkida. Antud väidet toetab seminaritöös (Jaakson 2011) uuritud kommentaaride teemale vastavus, kus selgus, et 76% kommentaaridest vastab artikli teemale ja on teemaga seotud. Eeltoodust tulenevalt on alust järeldada, et kommentaariumil on potentsiaali asjakohase arutelu tekkeks.

Eks erinevad, erinevate lugude kommentaariumid on erinevad. Erinevad kommentaariumid on erineva kvaliteediga. Ja minu arust sealt, ühest küljest määrab see lugu ise missugune, millest seal jutt käib ja teistpidi, teine on, määrav tegu on see millised on esimesed kommentaarid. (Postimehe toimetaja, I)

/.../ seda on just niisugust ja naasugust, et on väga palju asjalikke kommentaare ka kommentaaride hulgas, mida tegelikult tasuks lugeda eksju. Ja, ja mis kõlbaksid täiesti omaette niisugust repliigi, annaksid isegi repliigi mõõdu välja eks. Ja samal ajal on lihtsalt lahmivaid kommentaare, mis tekitab küsimuse, et millega need inimesed üldse tegelevad või millise kohaga nad mõtleavad ja see on seinast sein. (Delfi reporter, II)

3.2. Kuidas mõjutab kommentaariumi toimimine ajakirjanduseetika koodeksi järgimist?

3.2.1. Dilemma

Uurimaks kommentaariumide mõju ajakirjanduseetika koodeksi järgimisele, täpsemalt seda, kas ajakirjanikud lähevad kommentaariumide mõjul ajakirjanduseetika koodeksi punktidega vastuollu, esitati respondentidele järgnev dilemma: „Oletame, et kirjutasid artikli koera piinanud inimesest. Loos jätsid teadlikult avaldamata temas nime ning piinamise avastanud inimeste nimed. Kommentaariumis avaldasid aga (anonüümsed) kommenteerijad loos esinenud allikate nimed ning elukoha(d). Kommenteerijad avaldasid süüdistusi ka muude inimeste (ja varjupaikade) kohta, keda nad kahtlustasid loomapiinamises. Kuidas toimid?“).

Intervjuus esitatud dilemma viis neli ajakirjanikku (I, II, VIII, X) otseselt vastuollu uuritud ajakirjanduseetika koodeksi punktide ning esindavate väärtustega. Järgnevalt näited vastuollu läinud ajakirjanike tsitaatidest:

Mida mina seal teha saan? Mis ma seal teha saan. Et kus seal on minu roll peaks olema seal? /.../ Ma just mõtlengi, et selliseid juhtumeid on olnud eksju. Aga just et ma mõtlengi, et puht ajakirjaniku positsioonist, mitte konkreetsest enda positsioonist. Et see on artikkel, mis on ilmunud eksju ja kommentaarium ei ole enam selle ajakirjaniku rida. See on juba moderaatorite rida. Et seal juba moderaatorit peavad otsustama ja lahendama. (Postimehe toimetaja, I)

Siis kui mina tean, aga ei ole seda kirja pannud, eksole? No mis ma tean – kehitam õlgu. Midagi rohkemat teha ei ole. Üks võimalus on joosta kusagile IT osakonda ja paluda ära kustutada, aga ... ma ei oska midagi sellest arvata. (Õhtulehe reporter, VIII)

Ülejäänud kuus ajakirjanikku ei läinud ajakirjanduseetika koodeksiga otseselt vastuollu, ent ka nende seas esines see probleem kaudselt – näiteks katses vastutust moderaatori õlule asetada (Delfi reporter, VI).

Kui me oleme otsustanud need nimed mitte avaldada, siis me jälgime ka kommentaariumis, et need nimed välja ei tuleks. (Õhtulehe toimetaja, IV)

See ei ole üldse utoopiline näide. See mul täpselt niimoodi on olnud. /.../ Ja see oli tõesti nagu keeruline, siis ma läksin kohe kiiresti, kiiresti, et võtke Delfis kommentaariumis see inimese nimi ära onju. Ja ükskord oli veel alaealine laps, mul selline, väga kohutav, sest see tüdruk oli alaealine ja tõi ta nime sisse ja kooli, kus ta õpib ja kõik see, noh kogu point oli see, et teda kaitsta onju. Ja see oli ka väga, väga raske ja siis ma lihtsalt torman, et seda nime maha võtta. (Päevalehe reporter, V)

3.3. Mida ajakirjanik saab teha, et oma lugu ja allikat kommentaariumis kaitsta?

3.3.1. Allika kaitsmise võimalus

Bakalaureusetööle eelnev seminaritöö (Jaakson 2011) uuris, kas esineb olukordi, kus loos esinenud varjatud allikas paljastub ning kas allikat rünnatakse kommentaariumis. Seminaritöö tulemused olid järgnevad: varjatud allikas avaldus kommentaariumis 13 korral, mis on 2,4% ning allikat solvati kommentaariumis 40 korral, mis on kogu kommentaaride hulgast 7%. (Jaakson 2011:19) Antud statistika andis alust küsida ajakirjanike käest, kas selliseid olukordi neil ka reaalsuses on esinenud. Allika ründamise olukordi kinnitasid respondendid II, III, V, VIII ja IX.

Ma räägingi seda, on olnud jällegi suhteliselt intiimsed lood ja ma ei pannud nime ja kommentaariumis tuleb nimi sisse. (Päevalehe reporter, V)

Kümnest ajakirjanikust viis leidsid, et allikat on võimalik kommentaariumis kaitsta kommentaariumi modereerides, lastes moderaatoritel eemaldada allikat ründavaid või paljastavaid kommentaare. Samas kehtib teatud allikate puhul (nagu näiteks avaliku elu tegelased) arvamus, et nende taluvuspiir on suurem ning nende kaitse ei oma kommentaariumis määravat rolli.

Kui uudisloo või analüüsi ühte mingit allikat rünnatakse või kui on isikuvastane rünnak siis see tuleb kinni panna. Reeglite järgi, eksju. Et ega seal suurt saladust ei ole, iseasi on see jah, et kust see piir läheb. Ja seal on reeglid paigas ja moderaatoritel on see tunnetus ka välja kujunenud. (Postimehe toimetaja, I)

No, traditsiooniliselt on need allikad nii paksu nahaga, et nad ei tunne väga palju muret selle pärast, et mida kommentaatorid kirjutavad. Enamus on avaliku elu tegelased ja nad teavad, millised, või noh, et kõik, mis nad ütlevad ei pruugi kõigile ühte moodi meeldida, et on poolt ja vastuargumente, aga esimene asi on lihtsalt see, et puhtalt mingid rumalused, no ütleme siis solvangud, roppused, sellistest asjadest saab lihtsalt moderaatorile teatada selle nupu kaudu, et seda ma olen küll teinud, kui ma olen avastanud mingisugust lugu või logomentaariumis mingisuguseid selliseid otseselt solvavaid, näiteks oletame mingi hukkunuga lõppenud mingi õnnetuse puhul keegi kui keegi seal, enamus avaldab kaastunnet ja kui keegi seal siis ütleb paras talle, et siis ma lihtsalt teatan sellest moderaatorile ja see kommentaar kustutatakse eksju. (Delfi reporter, II)

Neli ajakirjanikku (III, VI, VIII ja IX) leidsid, et allikakaitse kommentaariumis ei ole võimalik. Tänapäeva sotsiaalmeediamastikul, kus artiklid levivad väga kiiresti väljaande lehelt välja, ei ole võimalik allikat avaldumise korral mujal kaitsta ning kui ta juba kusagil on avalikustatud, siis tõenäoliselt annab kustutamine kommenteerijale vaid indu juurde (paljastama allikat mujal, kaasa arvatud teiste väljaannete kommentaariumides). Samuti peeti seda pigem moderaatorite kui ajakirjanike ülesandeks.

No minu meelest ei ole, jah. Ainuke asi on puhttehniline asi – ära kustutada. Mitte midagi muud ei ole võimalik. (Õhtulehe reporter, VIII)

Üks respondentidest vastas, et kuna ta kommentaare ei loe, ei ole ta antud probleemiga kokku puutunud.

./ei ole sellega väga palju kokku puutunud, kuna ma ei ole lugenud. (Delfi reporter, X)

Huvitava märkusena tõid ajakirjanikud välja, et kui allikas helistab toimetusse ja palub kommentaariumis arvamusavaldused kustutada, siis seda ka tehakse. See peaks aga olema väljaande, ajakirjaniku vastutus, mitte allika enda mure.

3.3.2. Autori seisukohtade ja argumentide kaitsmise võimalus

Kuus ajakirjanikku (I, II, IV, V, VII ja VIII) leidsid, et põhimõtteliselt on kommentaariumis võimalik oma seisukohti ning argumente kaitsta. Toodi välja, et põhiseaduses esinev sõnavabaduse õigus ei võta kellelki võimalust seda ka kommentaariumis kasutada.

Muidugi on. See on ju avalik ruum eksju. (Delfi reporter, II)

Antud võimalust ei pidanud tulemuslikuks kolm ajakirjanikku (II, VI ja IX). Kommentaariumi ei nähtud seisukohtade või argumentide kaitsmise kohana seetõttu, et kommenteerijad ületavad arvuliselt kordades ajakirjaniku ning seetõttu on see enese ressursi mõttetult kulutamine.

Selle kohta on meil naljakas näide olemas, et internetis, et interneti vaidlus on kõige mõttetum vaidlus üldse, et see ei vii mitte kuhugi, et, et ma ei usuks sellesse. (Päevalehe toimetaja, III)

/.../ ma arvan ka, et kommentaarium siiski ei ole selleks kõige parem koht. (Õhtulehe reporter, IX)

Lugejate arvamused kommentaariumis ajakirjaniku esitatud seisukohtade ja argumentide osas ei pidanud oluliseks üks respondent. Põhjuseks toodi asjaolu, et kommentaarium, kus enamasti arvamused avaldaja on anonüümne ja seega tema taga näiliselt justkui ei olekski inimest, ei ole ajakirjaniku jaoks võrdväärne ja kvaliteetne koht debati pidamiseks.

Anonüümsete, oma nime mitteütleivate inimeste arvamused ei lähe mulle isiklikult peaaegu üldse mitte korda. (Delfi reporter, X)

Kokkuvõtteks võib öelda, et põhimõtteline võimalus kommentaariumis argumentide ja seisukohtade kaitsmiseks on olemas ning kommentaariumide sõnavabadus on vastutusega ühendatud.

4. Järeldused ja diskussioon

I Millisena tajuvad ajakirjanikud kommentaariumi mõju oma töös?

Tulemustest võib järeldada, et ajakirjanikud näevad kommentaariumi kasu(m)likku poolt, ent enamasti ei kasuta seda, pigem kasutatakse seda kirjavigade tuvastamiseks, infokildude, lisainfo otsimiseks, ent mitte eelisjärjekorras uue loo materjali hankimiseks. See, et ajakirjanikud kasutavad kommentaariumi kirja- ja faktivigade parandamiseks, on aga võrdlemisi suur probleem ning otseselt vastuolus nõude ja väärtusega esitada täpset informatsiooni ning toimetuse vastutusega kontrollida informatsiooni tõesust ja allikate usaldusväärsust. See omakorda viitab asjaolule, et kommentaariumi võimalus vigu tuvastada ja neist õppida õhutab hoopis kvaliteetse ajakirjanduse allakäiku. Vigade tuvastamine peaks toimuma artikli avaldamise eelsel, mitte järgsel, perioodil.

Kommentaariumi otsene kahju ajakirjanike jaoks seisneb eelkõige delikaatseid teemasid käsitlevate ajakirjanike puhul loost keelduvate allikate näol, kes ei soovi kommentaariumi artikli juurde, kus neid ning nende lähedasi oleks võimalik solvata, kritiseerida jne. See on otsene kahju ajakirjaniku tööprotsessidele, nii tajutavalt, et ajakirjanikud on pidanud seda tarvilikuks rõhutada. Samuti nähti kahju selles, et juhul kui ajakirjanik loeb oma loole kirjutatud kommentaare, võib seal esinev artikli autorile endale moraalselt kahju tuua.

Nii kasuks kui kahjuks peeti seda, et kirjutatud lugu hakkab kommentaariumis „oma elu edasi elama“. Lugu võib areneda positiivses võtmes uute võtmeküsimuste tabamisena, loo jätkuinformatsiooni saamisena, taustainfo pakkujana, negatiivses võtmes aga moraalselt kahjustades artikliga seotud inimesi, kaldudes kõrvale loo põhiprobleemilt. Oluliseks kahjuks peeti kommentaariumis esinevat ebaviisakat käitumist, mille mõju on väljaande usaldusväärsuse kaotamine ning meediapildi risustamine.

Arvestades, et vastavasisulised uurimused Eestis puuduvad ning vaatamata asjaolule, et Eesti ja USA ajakirjanduskultuur on erinevad nii oma olemuselt kui ka ajakirjanduseetika koodeksi ja seadusandluse poolest, mis otseselt mõjutavad ka kommentaariumide regulatsiooni, peab käesoleva töö autor oluliseks välja tuua laiema tausta loomiseks võrdluse USA-s läbiviidud uurimuse tulemustega, millest selgub, et Eesti ajakirjanikud on oma lugudele kirjutatud

kommentaari lugemisel märkimisväärselt tagasihoidlikumad võrreldes USA kolleegidega. Samas ei esine olulisi erinevusi kommentaaridele vastamisel. Enamasti kommentaaridele ei vastata, mistõttu võib järeldada, et interaktiivse suhtlemise võimalus lugejate ja artikli autorite vahel on kommentaariumis äärmiselt madal. Ajakirjanikud eelistavad pigem otsesuhtlust e-maili teel või telefonitsi ning esines ka arvamusalaldusi, kus lugeja arvamust ei peetud üldse oluliseks. Toodi välja, et kui kommentaator kirjutab oma ees- ja perekonnanimega, on võimalik, et nad on valmis suhtlusele astuma. Põhjuseid võib olla mitmeid: ajakirjanikud ei leia ajalist ressursi, et kommentaariume lugeda, veel vähem neile vastata; kommentaare võib ühe loo puhul olla sadu, artikli autor on aga üks; võimalik, et ajakirjanikud ei hooli sellest, mis kommentaariumis toimub, neile pole oluline, mis saab pärast artikli avaldamist – eelnev võib olla aga tingitud sellest, et kommentaariumi ei nähta loo ega ka väljaande osana vaid pigem lugejate keskkonnana; kommentaariumi lugemine võib olla ebameeldiv nii allikale kui ka ajakirjanikule, keda seal solvatakse või kelle vigu kommenteeritakse; ajakirjanikud ei soovigi interaktiivsust ära kasutada ja lugejakirjadest juurde jääda.

Erinevalt Hans H. Luige nägemusest kommentaariumide uuest kvaliteedist, ei pea ajakirjanikud kommentaariumi debati-platsi väärtusega kohaks, ehkki tõdeti, et kommentaariumil on selleks potentsiaal. Seda, mis aitaks kommentaariumi potentsiaali realiseerida, tuleks edaspidi uurida – taoline uurimus oleks kasulik meediaväljaannetele kommentaariumi kvaliteedi tõstmiseks, mis omakorda võib muuta kommentaariumi ajakirjanikule paremaks töövahendiks. Samal arvamusel on ka USA uurija Loke (2012: 247), väites, et lugejate kommentaarid võivad pikas perspektiivis muuta ajakirjanduse tulutoovamaks, kuid seda kindlasti mitte ilma ressurssidesse investeerimata.

II Kuidas mõjutab kommentaariumi toimimine ajakirjanikku eetikakoodeksi ja seda esindavate väärtuste järgimisel?

Intervjuus esitatud dilemma viis neli ajakirjanikku ajakirjanduseetika koodeksi analüüsitud punktidega ja neid esindavate väärtustega vastuollu⁴. Miks see vastuolu oli sedavõrd kerge tekkima, sellele antud uurimistöö probleemipüstitus otseselt tähelepanu ei pööra, ent mõningad võimalikud põhjused tulevad intervjuude kriitilisel analüüsil siiski esile. Kolm ajakirjanikku sõnastasid selgelt, et see, mis toimub kommentaariumis, on moderaatori, mitte ajakirjaniku

---

⁴ Ajakirjanduseetika uuritavatele punktidele omistatud väärtusi vaata uurimisküsimuste alapeatükist

vastutus. Võimalik, et vastutuse piiri kommentaariumis lihtsalt ei aduta, kuna pole selge, kas kommentaariumis kirjutatu on väljaande vastutus või mitte – ja seda hoolimata Eesti kohtupraktikast Leedo vs Delfi kaasuse pretsedendis. Vastutusega seotud olukorra hägusust toetab ka Eesti Ajalehtede Liidu kodulehel olev *online*-kommentaari hea tava leppe peatüki punkt 2, mis väidab, et kommentaariumis avaldatud arvamused on lugejate seisukohad ning kajastavad ühiskonnas levivaid arvamusi, mille sisu eest ajalehed ei saa vastutada. Viidatud Leedo vs Delfi kaasuse puhul oli kohtu seisukoht, et internetiportaali pidaja, kes võimaldab kommenteerimist oma keskkonnas, on avaldajaks ja internetiportaali pidajal on kohustus sekkuda kommentaari postitaja sõnavabaduse teostamisesse (Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.06.2009.a. otsus nr 3-2-1-43-09). Eelmainitud *online*-kommentaariumi hea tava lepe on kommentaariume puudutavas sisus vastuoluline, kuna kommentaarium on just nimelt iga veebiväljaande osa ning ainuvõimalik viis seda kvaliteetsena hoida oleks vastutada väljaandelehel toimuva eest. Tuleb taaskord kinnitada tõdemust, et kommentaariumide regulatsioon Eestis on puudulik ja vastuoluline.

Müüdi teine pool on aga see, et kommentaariumis aramusavalduste kustutamist võib käsitleda tsensuurina. Au ja hea maine rikkumist saab hetkel kaitsta mitte kommentaare kustutades vaid vastupidist tõestades.

Huvitava asjaoluna selgus, et kümnest intervjuueeritud ajakirjanikust omas erialast kõrgharidust vaid kolm, kellest samas ei läinud ükski ajakirjanduseetika koodeksi uuritavate punktidega vastuollu. Sellest võib järeldada, et erialase hariduse puudumine võib olla põhjuseks, miks mõned ajakirjanikud sattusid raskustesse ajakirjanduseetika koodeksi punktide ja neid esindavate väärtuste järgimisega eetilise dilemma lahendamisel.

III Mida ajakirjanik saab teha, et oma lugu ja allikat kommentaariumis kaitsta?

Uurimusest selgus, et ajakirjanikud ei näe võimalust kommentaariumis oma argumentide kaitsmiseks, kommentaatoreid on lihtsalt arvuliselt kordades rohkem. Küll aga nenditi, et juhul kui kommentaariumi esimesed aramusavaldused on sisukad ja korrektsed, mõjutab see ka ülejäänud sissekandeid ja ajakirjaniku arvamuse avaldamine võib olla tulemuslikum.

Allika kaitsmiseks on võimalus teda eelnevalt psühholoogiliselt nõustada või kustutada allikat ründavad kommentaarid. Ründavate kommentaaride puhul toodi välja aga asjaolu, et kuna

artikleid lingitakse sotsiaalmeediasse, näiteks Facebooki, Twitterisse, jne, ei ole ka see võimalus tulemuslik, sest nendes keskkondades puudub ajakirjanikul võimalus vastavaid sissekandeid kustutada. Ent nagu nimetatud eelpool eetilise dilemmalahendamise juures, eeldavad ajakirjanikud, et allika kaitsmine kommentaariumis on pigem moderaatorite ülesanne. Samuti toodi välja kommentaaride lugemise teemal, et enamasti ei leia ajakirjanikud aega, et oma lugude kommentaare läbi lugeda.

Allikaid ründavate kommentaaride osas tõid ajakirjanikud välja, et kui allikas helistab toimetusse ja palub kommentaariumis arvamused kustutada, siis seda ka tehakse. See on aga märk sellest, et modereerimine on puudulik, allikate ning loos esinevate inimeste kaitse on jäetud nende endi õlule. Selle olukorra parandamiseks on ainuvõimalik viis panustada kommentaariumi regulatsiooni.

Käesolevat bakalaureusetööd võib pidada vaid sissejuhatuseks teemasse kuidas kommentaarium mõjutab ajakirjanikku, meediaorganisatsiooni, lugejat jne. Uurimistulemustest on näha, et teema vajab edasi arendamist ning kasu poleks sellest pelgalt teadusdistipliinile, vaid see omaks ka praktilist väärtust ajakirjanikele. Eelnimetatud väidet toetavad alljärgnevad tähelepanekud.

Antud bakalaureusetöös selgus, et ajakirjanikele võib selgusetuks jääda, mida tähendab interaktiivsus. Interaktiivsuseks peeti pigem pelgalt võimalust kommentaare sisestada (*medium interactivity* ingl. k.), mitte arusaama kommentaariumist kui kahepoolsest, inimeste vahelisest suhtlemisruumist (*human interactivity* ingl.k.). Eeltoodu annab ka aluse antud bakalaureusetöö uurimisproblemaatika võimalikuks edasiarenguks. Kommentaariumis esinevat interaktiivsust võiks uurida kahepoolse suhtluse fookusega, jättes kõrvale meediumi interaktiivsuse, eesmärgiga saada teada kuivõrd ajakirjanikud aduvad erinevaid interaktiivsuse võimalusi, mida kommentaarium pakub?

Kommentaariumide puhul on oluline tuletada meelde meediaorganisatsioonidele, neis töötavatele ajakirjanikele ja moderaatoritele, et vastavalt kohtupraktikale on kommentaarium väljaande osa ja seal esinevad väärnähtused (vulgaarsused, ebaviisakused, solvangud, laim, jmt) on väljaande vastutusala. Selline teadvustamine võib oluliselt tõsta kommentaariumi kvaliteeti ja seeläbi ajakirjanike jaoks muutuda tõhusaks töövahendiks ja omakorda kvaliteetse ja asjaliku diskussiooni kohaks. Laiemas plaanis oleks vajalik välja töötada kommentaariumile kohanduvad

reguleerimisvahendid, kuna on näha (allikate tähelepanu juhtimine asjaolule, et kommentaarium neid ennast kahjustab), et modereerimisest ainuüksi ei piisa.

Kokkuvõte

Antud bakalaureusetöö uurimisobjektiks oli nelja Eesti väljaande (www.postimees.ee, www.epl.ee, www.ohtuleht.ee, www.delfi.ee) kümme ajakirjanikku, kellega viidi läbi semistruktureeritud intervjuud. Empiirilise materjali analüüsimeetodiks oli standardiseerimata kontentanalüüs. Intervjuu küsimused olid jagatud uurimisküsimuste alagruppi ning kasutatud horisontaalanalüüsi (*case-by-case* analüüsi) meetodit, et vaadelda iga vastaja vastuseid läbi kogu intervjuu.

Eestis ei ole kommentaariume ajakirjaniku silme läbi käsitletud ning probleemvaldkonnaga on hakatud ka mujal maailmas alles hiljuti tegelema, mistõttu oli ka õige aeg valdkonna uurimist alustada Eestis.

Bakalaureusetöö otsis vastuseid kolmele uurimisküsimusele: millisena tajuvad ajakirjanikud kommentaariumi mõju oma töös, kuidas mõjutab kommentaariumi toimimine ajakirjaniku eetikakoodeksi järgimist ning mida ajakirjanik saab teha, et oma lugu ja allikat kommentaariumis kaitsta.

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida, millise mõjurina ajakirjanikud kommentaariumi oma töös tajuvad. Eelnevat täpsustades, kas ajakirjanikud näevad kommentaariumis kahju või kasu, kas kommentaarium on abiks uute ideede saamisel, ajakirjaniku töö hõlbustamisel ning kuivõrd astuvad ajakirjanikud suhtlusse nende poole pöördunud kommentaatoriga. Olukorras, kus ajakirjandust reguleerib demokraatlikus ühiskonnas põhiseadus ning kokkuleppeline ajakirjanduseetika koodeks, oli töö üheks eesmärgiks uurida, kas kommentaariumi toimimine võib ajakirjaniku panna olukorda, kus minnakse vastuollu ajakirjanduseetika koodeksi punktidega 1.4, 1.5, 3.3 ja 3.4-ga ning nendele vastavate eetiliste ja moraalsete väärtustega. Lisaks eelnevale oli tähelepanu all see, mida ajakirjanik saab teha, et oma lugu ja allikat kommentaariumis kaitsta ja milline on kommentaariumide mõju artikli autorile ning seeläbi väljaande ajakirjanduslikule sisule.

Ajakirjanikud näevad kommentaariumi kasumlikku poolt, ent enamasti ei kasuta seda, pigem kasutatakse seda kirjavigade tuvastamiseks, infokildude, lisainfo otsimiseks, uue loo materjali hankimiseks, ent viimase puhul mitte eelisjärjekorras.

Kommentaariumi kahju seisneb eelkõige delikaatseid teemasid käsitlevate ajakirjanike puhul loost keelduvate allikate näol, kes ei soovi kommentaariumi loo juurde. Samuti nähti kahju selles, et juhul kui ajakirjanik loeb oma loole kirjutatud kommentaare, võib seal esinev artikli autorile endale moraalselt kahju tuua.

Erinevalt USA uurimistulemustest on Eesti ajakirjanikud tagasihoidlikumad oma lugudele kirjutatud kommentaaride lugemisel, ent suuri erinevusi ei ole kommentaaridele vastamisel. Enamasti kommentaaridele ei vastata.

Intervjuus esitatud dilemma viis neli ajakirjanikku ajakirjanduseetika koodeksi uuritud punktide ning neid esindavate väärtustega vastuollu. Miks, sellele uurimistöö ei vasta, ent pakub välja võimalikud põhjused: vastutuse piiri ei aduta kommentaariumis, ajakirjanikele pole selge, kas kommentaarium on väljaande vastutusala, erialase hariduse puudumine, jne.

Ajakirjanikud kommentaariumis oma argumentide kaitsmist ning allika kaitsmiseks võimalust ei näe, pigem nähakse võimalust allika eelnevas psühholoogilises nõustamises või kommentaaride kustutamisel.

Kokkuvõtteks näitavad nii USA vastavad uuringud kui käesolev uuring, et kommentaarium võib olla ajakirjanikule kasulik töövahend ja omada seeläbi positiivset mõju ajakirjandusliku sisu loomele.

Euroopa 11 riigi ajakirjanikega tehtud uuring näitas, et 60 protsenti respondentidest nõustus, et lugejatega suhtlusse astumine toob ajakirjandusele olulist kasu. (O'Sullivan and Heinonen 2008, Steensen 2011 kaudu)

Ainestikku iseloomustavad kesksed märksõnad: *readers comments, user-generated content, participatory journalism, citizen journalism, interactivity*

Summary

Readers' comments as the factor on journalist's work

Keywords: *readers' comments, user-generated content, participatory journalism, citizen journalism, interactivity*

The objects of study of the current Bachelor's thesis were ten journalists from four Estonian publications (postimees.ee, epl.ee, ohtuleht.ee, delfi.ee) with who semi-structured interviews were carried out. The method of analysis of the empirical material was unstandardized content analysis. Questions asked during the interview were divided into subgroups of research questions and the method of horizontal analysis (case-by-case analysis) was used in order to monitor the responses of each respondent during the entire interview.

Readers' comments have not been previously studied from journalists' perspective in Estonia and also elsewhere in the world this problematic area has been addressed only recently, thus it was the right time to start studying this area in greater detail also in Estonia.

The current thesis searched for answers to three questions: how journalists perceive the impact of readers' comments in their work, how the functioning of the readers' comments impacts journalists in complying with the code of ethics and what journalists can do in order to protect their articles and sources in readers' comments?

The current thesis aimed at studying the factor that the journalists perceive in readers' comments in their work. To specify the aforementioned, whether journalists see readers' comments as disadvantageous or beneficial, whether readers' comments helps to develop new ideas, facilitate journalists' work and to what degree journalists start communicating with the online article commentators who have addressed them. In a situation where journalism is regulated in democratic society by the Constitution and the agreed journalists' code of ethics, one of the aims of the current thesis was to study whether the functioning of readers' comments could place the journalist in a situation that contradicts clauses 1.4, 1.5, 3.3 and 3.4 of the journalists' code of ethics and the corresponding ethical and moral values. In addition to the above, attention was drawn on what journalists could do in order to protect their article and source in readers'

comments and what is the impact of the readers' comments on the author of the article and thereby on the journalistic content of the publications.

Journalists see the beneficial side of readers' comments, however, in most cases they do not use it, rather it is used for identifying spelling mistakes, finding pieces of information and additional information, getting material for a new article, however, in case of the latter not in the first priority.

The disadvantage of readers' comments lies above all for journalists who address delicate issues in the sources who do not want the reader's comments to be available next to the article and thus refusing to be interviewed for the article. Additionally, another disadvantage was seen in the fact that reading the comments written with regard to their articles may bring about moral harm to the author of the article.

Unlike the research results from the United States of America, Estonian journalists are more modest when reading the comments written with regard to their articles. However, there are not any major differences in responding to the readers' comments. In most cases no response is submitted to the comments.

The dilemma raised in the interview brought four journalists into contradiction with the clauses of the journalists' code of ethics under consideration and the values representing these. The current thesis does not state why, however, it proposes possible reasons: the extent of responsibility is not perceived in readers' comments, it is not clear for the journalists whether the readers' comments is an area of responsibility of the publication, lack of professional education, etc.

Journalists do not see the possibility of protecting their arguments in readers' comments or protecting their source, but rather providing beforehand psychological counselling to the source or deleting the comments are seen as possibilities for protection.

In summary, both the respective studies carried out in the United States as well as the current thesis show that the readers' comments may serve as a useful tool for the journalists and thereby have positive impact on the creation of journalistic content.

The study carried out with journalists from 11 European countries demonstrated that 60% of the respondents agreed that journalism benefits significantly from starting to communicate with readers. (O'Sullivan and Heinonen 2008, via Steensen 2011).

Allikad

- (2008). *Kohus rahuldab Vjatšeslav Leedo hagi Delfi vastu*. Delfi.ee, 27. juuni 2008 15:00, URL viimati kasutatud 23. mai 2012 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kohus-rahuldab-vjatseslav-leedo-hagi-delfi-vastu.d?id=19229044>.
- Arras, K. (2007). *Leimi tõrjumise põhimõtted toimetustes*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Alfred Hermida and Neil Thurman (2007) *Comments please: How the British news media are struggling with user-generated content*, URL viimati kasutatud 23. mai 2012, <http://online.journalism.utexas.edu/2007/papers/Hermida.pdf>
- Avaliku Sõna Nõukogu, URL viimati kasutatud 23. mai. 2012, <http://www.asn.org.ee/>
- Cyberjournalist.net, *A Bloggers' Code of Ethics*, URL viimati kasutatud 23. mai 2012, <http://www.cyberjournalist.net/news/000215.php>
- Danesi, M. (2009) *Dictionary of Media and Communications*. Oxford University Press, USA.
- Deuze, M. (2003). *The Web and its Journalisms: Considering the consequences of different types of newsmedia online*. New Media & Society nr 5:203-230.
- Eberwein, T. & S. Fengler & E. Lauk & T. Leppik – Bork (toim) (2011) *Mapping Media Accountability – in Europe and Beyond* Köln: Halem
- Eesti Ajalehtede Liit, *Eesti ajakirjanduseetika koodeks*, URL viimati kasutatud 23. mai 2012, <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>
- Eesti Ajalehtede Liit, *Online kommentaaride hea tava lepe*, URL viimati kasutatud 23. mai 2012, <http://www.eall.ee/lepped/online.html>
- Garcia, E. (2007). *Interactivity in Argentinean Online Newsrooms*, Zer english edition, 2007, p 7-25.
- Gsell, L. (2009) *Comments Anonymous Newspaper Web sites wrestle with offensive blog comments*. American Journalism Review. URL viimati kasutatud 23. mai 2012. <http://www.ajr.org/article.asp?id=4681>
- Hennoste, T (2009). *Hennoste: Mis küll saab sest meediast?*, Postimees. 04.04.2009, URL viimati kasutatud 23. Mai. 2012, <http://arvamus.postimees.ee/102944/tiit-hennoste-mis-kull-saab-sest-meediast/>

- Hlavack, L & Freivogel, William (2011), *Ethical Implications of anonymous comments posted to online news stories*, School of Journalism Southern Illinois University Carbondale
- Hirsjärvi, S & Remes, P & Sajavaara, P. (2007). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn:Medicina
- Jaakson, M (2011). *Eesti suurimate veebiväljaannete kommentaariumide analüüs*. Tartu Ülikool ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond
- Larsson, A. (2011) *Interactivity to me- interactive to you? A study of use and appreciation of interactivity on Swedish newspaper websites*, *New Media & Society* nr13:1180
- Larsson, A. (2012) *Interactivity on Swedish newspaper websites: What kind, how much and why?* *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 18:2, p 195-213
- Lauk, E. (2011). *Eesmärk pühendab abinõu ehk ajalehed sõnavabaduse kallal*. Avaliku Sõna Nõukogu, URL viimati kasutatud 23. Mai. 2012, <http://www.asn.org.ee/valimik/ajalehed-kallal.html>
- Loke, J. (2012). *OLD TURF, NEW NEIGHBORS*, *Journalism Practice*, 6:2, 233-249, URL viimati kasutatud 23. Mai. 2012, <http://dx.doi.org/10.1080/17512786.2011.616649>
- Raig, K. (2007). *Postimehe, Eesti Päevalehe ning Delfi kommentaariumide ja kommentaatorite võrdlus Hollandi suursaadiku lahkumise skandaali näitel*. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Raig, K. (2007). *Millised inimesed avaldavad kommentaariumis arvamust ja miks*. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Rebane, M. (2007). *Online-ajakirjanduse areng Eestis*. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Riigi Teataja, *Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon*, URL viimati kasutatud 23. Mai. 2012, <https://www.riigiteataja.ee/akt/78154>
- Riigi Teataja, *AS Delfi vs Leedo*, URL viimati kasutatud 29. Mai. 2012, https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/3614
- Robinson, S. (2010) *Traditionalists vs. Convergents: Textual Privilege, Boundary Work, and the Journalist–Audience Relationship in the Commenting Policies of Online News Sites*, *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 16:1, p 125–143
- Rosenberry, J. (2011). *Users Support Online Anonymity Despite Increasing Negativity*. *Newspaper Research Journal*. 32: 2

- Santana, A (2011) „*Online Readers' Comments Represent New Opinion Pipeline*“, Newspaper Research Journal, 32: 3
- Singer, J & Ashman, I. (2009) “*Comment Is Free, but Facts Are Sacred*”: *User-generated Content and Ethical Constructs at the Guardian*“. Journal of Mass Media Ethics, 24:3–21
- Singer, J & Hermida, A & Domingo, D & Heinonen, A & Paulussen, S & Quandt, T & Reich, Z & Vujnovic M (2011) *Participatory journalism : guarding open gates at online newspapers*. Chichester, West Sussex, U.K. Blackwell Publishing Ltd.
- Society of Professional Journalists Code of Ethics, URL viimati kasutatud 23. Mai. 2012, <http://www.spj.org/ethicscode.asp>
- Steensen, S. (2011). *ONLINE JOURNALISM AND THE PROMISES OF NEW TECHNOLOGY*, Journalism Studies, 12:3, 311-327
- Tammeorg, T (2010), *Allikas kaitse end!*, Eesti Päevaleht, nr 272:2
- Tarand, K. (2009). *Paar sammu parema ajakirjanduse suunas*. Sirp, nr 14:2
- Tosso, E. (2006). *Online kommenteerimise regulatsiooni poolt ja vastu*. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Vihalemm, T. (2009). *Meedia ja Kommunikatsiooni Uurimismeetodid*. Loengukonspekt. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Wurff, van Der, R., Lauf, E. (2005) *Print and Online Newspapers In Europe. A Comparative Analysis In 16 Countries*. Amsterdam: Het Spinhuis Publishers

Lisa 1- Intervjuukava

- Millal alustasite ajakirjanikuna tööd? Kus?
- Kuidas on kulgenud selle elukutse õppimine (nii formaalharidus kui ka Teie jaoks olulisemad sündmused, inimesed, kes on kujunemist mõjutanud.)
- Milline peaks olema Eestis hea online-ajakirjandus? Hea online-ajakirjanik?

RQ1: Millisena tajuvad ajakirjanikud kommentaariumi rolli oma töös?

1. Millist kasu näete Teie kommentaariumil ajakirjanikule?
2. Millist kahju näete Teie kommentaariumil ajakirjanikule?
3. Kas Te loete oma kirjutatud artiklitele saadetud lugejate kommentaare?
  - ✓ Kui JAH, siis kui sageli?
  - ✓ Kui EI, siis miks Te ei loe?
4. Kas Te vastate lugejate kommentaaridele?
  - ✓ Kas vastate oma nime alt?
  - ✓ Kui sageli te lugejate kommentaaridele vastate?
5. Kas Te kasutate kommentaariume oma töö hõlbustamiseks? Kuidas?
6. Kas kommentaarium mõjutab kuidagi Teie tööd?
  - ✓ Kuidas kommentaarium Teie tööd mõjutab?
7. Kas olete kommentaariumidest saanud uuteks lugudeks ideid?
8. Kas on esinenud olukordi, kus kommentaariumis esinevad arvamused mõjutavad Teie vaatenurka mõnes teemas?
  - ✓ Ma ei ole kommentaariumiga seoses midagi teinud
  - ✓ Midagi muud (Mida?)
9. Kas Teie arvate, et kommentaarium õhutab asjakohasele artuelule ühiskonnas esinevate probleemide osas?
10. Olete Te isiklikult astunud kunagi kommentaariumis lugejatega suhtlusse?
  - ✓ Kui jah, siis palun rääkige sellest lähemalt.
  - ✓ kui ei, siis, kas ja kuidas Te suhtlete oma lugejatega?

RQ2: Kuidas mõjutab kommentaariumi toimimine ajakirjaniku eetikakoodeksi järgimist?

1. Kuidas mõjutab kommentaariumi toimimine ajakirjaniku eetikakoodeksi järgimist?
Dilemma

Kujutame nüüd ette üht olukorda. Oletame, et kirjutasid artikli koera piinanud inimesest. Loos jätsid teadlikult avadlamata tema nime ning piinamise avastanud inimeste nimed. Kommentaariumis kirjutasid aga (anonüümsed) kommenteerijad loos esinenud allikate nimed ning elukoha(d). Kommenteerijad avaldasid süüdistusi ka muude inimeste (ja varjupaikade) kohta, keda nad kahtlustasid loomapiinamises. Kuidas toimid?

Vajadusel täpsustavad küsimused:

- a. Millises olukorras jätaksid kõik nii nagu on ehk ei pööraks tähelepanu kommentaariumis toimivale ega muudaks loos midagi?
  - b. Kas ja millises olukorras astuksid sa kommenteerijatega suhtlusse? Mida sa täpselt teeksid?
  - c. Kas oleksid valmis loo veebiväljaandest eemaldama? Miks sa seda teeksid? Kuidas sinu väljaanne/toimetus sellesse suhtuks?
  - d. Kas oleksid valmis laskma sulgeda kommentaariumi? Miks sa seda teeksid?
  - e. Kas sa laseksid eemaldada sinu arvates ebasobivaid kommentaare? Mille alusel sa valiku langetad?
  - f. Mida Te arvate antud juhtumi kontekstis, kas selles olukorras võite minna vastuollu mõne ajakirjanduse eetikakoodeksi punktiga?
2. Kas kommentaariumis on võimalik oma loos esitatud argumente kaitsta?
    - a. Kui JAH, siis kuidas?
      - i. Millistel hetkedel seda vaja oleks?
    - b. Kui EI, siis miks?

RQ3: Mida ajakirjanik saab teha, et oma argumente ja allikat kommentaariumis kaitsta?

1. Kas Teil on esinenud juhtumeid, kus kommentaariumis on rünnatud loos esinenud allikat või mõnd looga seotud inimest?
  - a. Kui JAH, siis
    - i. Kuidas Te oma allikat kaitsesite?
    - ii. Kuidas toimiksite praegu?
2. Kas kommentaariumis on võimalik allikat kaitsta? Kui jah, siis kuidas? Kui ei, siis miks?

Lisa 2 – Intervjuud

Intervjuud on täiskujul kättesaadavad Tartu Ülikooli Sotsiaal- ja Haridusteaduskonna raamatukogust, juhendaja Marju Himma-Kadakalt ja autorilt.